

4. *Чжан Чжічжюу*. Гоцзя Гуаньсі сюепай де Чжунго цзіньлу - цзяньлунь гоцзя Гуаньсі Яньцзи де чженцесін хе сюешусін [Китайський шлях до теорії міжнародних відносин - аналіз фундаментальних і прикладних підходів до досліджень] // гоцзя чженчжі Яньцзи [Дослідження міжнародної політики]. – 2009. – № 3. – С. 75 - 78. 5. *Гране Марсель*. Китайская мысль / Гране Марсель. – М.: Республика, 2004. – 525 с. 6. *Во Zhiyue*. China's elite politics: political transition and power balancing, Hackensack, N.J., World Scientific, 2007. – xv – 449 p. 7. *Acharya A.* Preface: Why is there no non-Western IR theory: reflections on and from Asia / Acharya A, Buzan B. // International Relations of the Asia – Pacific. 2007. – Vol. 7. P. – 285 - 286. 8. *Лян Шоуде*. Чжунго гоцзи чженчжи сюе лілунь цзяньше де таньсо [Дослідження будівництва китайської теорії міжнародної політики] // Шицзе цзінци юй чженчжи [Світова економіка та політика]. – 2005. – № 2. – С. 17-18. 9. *Aust Stefan*. Mit Konfucius zur Weltmacht. Das chinesische Jahrhundert / Stefan Aust, Andrian Geiges. – Berlin: Qadriga, 2012. – 337 s. 10. *Лу Пен*. Чуанцзянь Чжунго гоцзя Гуаньсі лілунь си чжун туцзін де феньсі юй пінцзя [Аналіз і оцінка чотирьох шляхів створення китайської теорії міжнародних відносин] // Шицзи Цзінци юй чженчжі [Світова економіка і політика]. – 2006. – № 4. – С. 57-63. 11. *Escude Carlos*. El Realismo de Los Estados Debiles (Coleccion Estudios internacionales) / Carlos Escude. – Grupo Editor Latinoamericano; 1a ed edition, 1995. – 238 p. 12. *Во Zhiyue*. China's elite politics: political transition and power balancing, Hackensack, N.J., World Scientific, 2007. – xv – 449 p. 13. *Yan Xuetong*. The weakening of the unipolar configuration / China 3.0 (European Council on Foreign Relation. London: 2012. – P. 112-117. 14. *Лю Цзайци*. «Мягкая сила» в стратегии развития Китая [Текст] / Цзайци Лю // Полис: Политические исследования. – 2009. – № 4. – С. 149-155.

УДК 321.01+321.02

В. Л. ЗГУРСЬКА

ГРОМАДЯНИН ЯК СПІВВИРОБНИК ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ У ПОЛІТИЦІ УЧАСТІ

Розглянуто еволюцію політики участі, в ході якої розширення можливостей громадян брати участь у процесі прийняття рішень, впровадження урядування та нових інформаційно-комунікаційних технологій сприяло появі громадянина – співвиробника публічних послуг. Оскільки громадянин володіє унікальною інформацією та досвідом вирішення поточних проблем, то його залучення до надання публічних послуг дає змогу підвищити їх якість.

Ключові слова: участь, громадянин, мережі, публічні послуги, інформаційно-комунікаційні технології.

Зурская В.Л. Гражданин как сопроизводитель публичных услуг в политике участия

Рассмотрено эволюцию политики участия, в ходе которой расширение возможностей граждан принимать участие в процессе принятия решений, внедрение управления и новых информационно-коммуникационных технологий содействовало появлению гражданина – сопроизводителя публичных услуг. Поскольку гражданин владеет уникальной информацией и опытом решения текущих проблем, то его привлечение к предоставлению публичных услуг позволяет повысить их качество.

© ЗГУРСЬКА Валентина Леонідівна – кандидат політичних наук, доцент кафедри політичних наук Київського національного університету будівництва і архітектури

Ключевые слова: участие, гражданин, сети, управление, публичные услуги, информационно-коммуникационные технологии.

Zgurska Valentyna. Citizen as co-producer of public services in participation politics

The evolution of participation politics in which the expansion citizen's opportunities to take part in decision making, implementation of governance and new information and communication technologies facilitate the appearance citizen as co-producer of public services, is considered. Since citizen has unique information and experience of resolving current problems, his involvement to public service supply will increase their effectiveness.

Key words: participation, citizen, networks, public service, information and communication technologies.

Політика участі є різновидом партнерства між громадянами, підприємцями та урядом і активне громадянство як основи демократії. У її рамках суспільство виступає як динамічна інтерактивна мережа, що сприяє залученню громадян до самоорганізованих процесів у політичному житті держави. Разом з електронним урядом її можна розглядати як нову тенденцію політичного життя, що визначає формулювання нової державної політики, характерної для розвинених демократій у низці управлінських сфер.

Політику участі можна розглядати як таку, що складається з трьох основних елементів, які почали взаємодіяти і посилювати один одного лише протягом останнього десятиліття. Перший елемент представлений ідеєю, що активні громадяни є передумовою функціонування демократії. Друга складова проявляється у концепції громадянського суспільства як природного середовища для активності громадян та вияву різноманітних форм самоорганізації індивідів. Третій елемент вказує на важливість громадянина як джерело оцінки даних щодо функціонування демократії та як співвиробника деяких публічних послуг.

Іншими словами, політика участі стала реальністю коли виник симбіоз трьох складових: громадяни стали активними учасниками процесу прийняття рішень, творцями мереж, що слугують передумовою соціального добробуту, та виробниками нового знання та технологій. Вона проявляється і у відмові від державно-центристської парадигми та переході до концепції урядування, що базується на мережі. У результаті розв'язанням проблем, що виникають у різних сферах соціального життя і стосуються надання державних послуг, займається не лише держава як єдиний центр управління, а й інші соціальні актори завдяки використанню різноманітних моделей партнерства та контрактних відносин. Не останню роль у появі такого підходу відіграв розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, які з 1990-х років розглядаються як важлива складова багатьох політико-адміністративних реформ¹.

Що стосується першого елементу – активного громадянства, то у кінці ХХ ст. політики усвідомили, що зростання недовіри з боку населення до інститутів представницької демократії та політичних лідерів посилюється розчаруванням громадян у можливості певним чином вплинути на рішення проблем, що стосуються їх повсякденного життя. Зниження явки на вибори та незадоволення діяльністю політичних партій є досить типовими проблемами для розвинених демократичних країн. Аналогічно зростання місцевої та міжмуниципальної співпраці, розвиток мереживних відносин та збільшення ролі приватного сектора у наданні послуг ослабила традиційні механізми відповідальні і звузили можливості для політичного контролю, який реалізується за у системі представницької демократії. Сукупність зазначених чинників вимагала вироблення нових демократич-

них практик, які б передбачали ширше використання прямої участі громадян одночасно з функціонуванням інститутів представницької демократії та традиційними механізмами участі.

Активна участь громадян у процесі прийняття рішень, створення нових механізмів їх включеності у політичний процес стали провідними тенденціями у політиці багатьох розвинених країнах Заходу та міжнародних організацій протягом останніх двадцяти років². Цей розвиток та відповідні політичних програми поєднувалися з можливостями, які відкривали інформаційно-комунікаційні технології щодо посилення здатності громадян отримувати інформацію та мати кращий доступ до органів державної влади. Таким чином популяризація участі громадян тісно пов'язувалася із впровадженням електронного урядування. Так Європейська комісія запустила сайт «Твій голос в Європі»³ як складову частину «Інтегративної політики», заохочуючи прагнення як з боку організацій, так і окремих громадян «відігравати активну роль у процесі вироблення політики в Європі».

У політиці участі активний громадянин, який відстоює свої власні інтереси і прагне брати участь у вирішенні суспільних проблем, формується як відповідь на проблеми пасивного громадянина, який залежить від благ, які надає йому держава загального добробуту⁴, та постійно ризикує опинитися на узбіччі суспільного розвитку.

Власна ініціатива громадян та залучення до процесу прийняття політичних рішень та громадських обговорень була невід'ємною характеристикою полісу – грецької ідеї політичної громади, однак у сучасному сенсі вони стали важливими не тільки у зв'язку з причетністю до ліберальної політичної думки. Відповідно до положень класичного лібералізму, поняття активного громадянства та розвиток громадянської активності як основи демократичного суспільства почало відроджуватися у багатьох країнах Заходу у 1980-ті роки. Так, у Великій Британії ідея активної громадської участі з'явилася у період активного обговорення різноманітних програм відродження міст, а згодом стала широко використовуватися і в інших сферах: від боротьби зі злочинністю до освіти. З приходом до влади нових лейбористів дискусії щодо участі громадян активізувалися з появою концепції деліберативної демократії. У 1990-ті участь громадян стала прив'язуватися безпосередньо до проблем представницької демократії, потреб реформування уряду та розвитку інформаційних мереж. Сьогодні вона найбільш яскраво проявляється у багатьох країнах Євросоюзу⁵, однак вона все ще потребує підтримки з боку держави⁶ і поки що демонструє неоднозначні результати⁷.

Другим важливим чинником політики участі є наявність соціальних мереж і громадських комун як відповідь на питання про природне політичне середовище активних громадян. Йдеться насамперед про посилення особистої ініціативи громадян шляхом збільшення їх персональної відповідальності як членів громадянського суспільства. Залучення до громадянської активності розглядається як ознака посилення активного громадянства, яке сприяє розвитку відчуття спільності, що у своїй сукупності є передумовою для функціонування демократичної соціальної системи. З цієї точки зору участь є важливою не лише через її інструментальну цінність – як спосіб вирішення низки проблем, а також тому, що вона уповноважує людей та групи і, таким чином, становить життєву форму «соціального агентства»⁸.

З іншого боку, сьогодні громадська активність часто розглядається як взаємна довіра між людьми, що готує їх бути більш моральними, відповідальними агента-

ми суспільних відносин. Просування незалежних ініціатив та відповідальності таким чином є основним елементом західної політичної думки, починаючи з 1980-х років, коли вони почали розглядатися як характерна риса політики дерегуляції та як ціль у запровадженні більшої частки приватного сектору у наданні державних послуг.

Державна політика щодо розвитку відчуття приналежності до громади сприяє зміцненню активного громадянства та залученню громади, оскільки «нові моделі сусідської участі, місцевої активності та залучення мешканців до прийняття рішень про їх власне життя активуватиме самомотивацію, самовідповідальність та впевненість у своїх силах»⁹.

У Великій Британії відродження громадських мереж та залучення громади стало провідною темою нових урядових програм як частина ідеології Третього шляху, який намагалися реалізувати «нові» лейбористи¹⁰, щоб відмежуватися від індивідуалізму тетчеризму і етатизму «старих» лейбористів¹¹. Консультування з громадянами у прийнятті місцевих рішень розглядається як важливий інструмент зміцнення соціальних зв'язків між членами територіальної громади. Так, у Великій Британії, програма «Найкращі цінності»¹², спрямована на реформування місцевого самоврядування, зобов'язала органи місцевої влади та інших надавачів послуг проводити консультації з користувачами з питань, що стосуються місцевих послуг та залучати їх до оцінки послуг, що надаються. Навіть у Франції, де уряд спершу відмовився проводити переговори з організаціями громадянського суспільства, у 1995 році було створено Національну комісію з публічного обговорення¹³ та збільшено перелік питань, щодо яких консультації з громадянами мали обов'язковий характер¹⁴. У Європейському Союзі Європейська комісія особливо увагу звертає на громадянське суспільство та участь як інструмент підвищення демократичної легітимності та підзвітності. Так у Білій книзі з європейського урядування громадянське суспільство розглядається як спосіб сприяння відкритості, участі та підзвітності управлінських процесів.

Третій чинник політики участі ґрунтується розгляді громадянина як виробника, який, окрім активної участі у суспільному житті є одночасно джерелом унікальних знань та інформації з перших рук про повсякденне життя населення. Визначення громадянина як виробника може бути розглянуто у кількох аспектах: особистого знання чи як співвиробництво у наданні послуг.

Слід зазначити, що інформаційно-комунікаційні технології також сприяли трансформації громадянина з об'єкта публічних послуг у важливе джерело оперативних даних, необхідних для ефективного здійснення управлінських процесів. Різноманітні он-лайн сервіси розроблялися не лише для кращого збору і опрацювання інформації для використання різними органами державної влади. Вони надають можливість громадянам висловити свою думку щодо проблем, які вони можуть вирішити, виходячи з наявних у них знань та досвіду. Таким чином публічні он-лайн сервіси покликані також збирати думки «експертів щоденного життя», якими є громадяни. Такі відомості з перших рук також визначають нову форму знання, що до певної міри доповнює та поглиблює рекомендації, що надаються кваліфікованими експертами, вченими та консультантами. По мірі трансформації управління в урядування яскравіше почала проявлятися тенденція до більш громадської чи діяльності, орієнтованої на клієнта.

Якщо оціночні знання, що які традиційно задовольняли основні потреби традиційної управлінської діяльності, продукуються в результаті статистичного

аналізу, порівняльних досліджень та різноманітних інструментів оцінки діяльності, то методи участі ґрунтуються на громадських групах, конференціях, інтерв'ю у фокус-групах та інтерактивних опитувань громадян. Хоча думка громадян, наприклад, в оцінці публічних послуг стає все важливішою, однак «знання з перших рук» не завжди розглядаються як щось цінне, а інструменти для їх систематичного накопичення і використання відсутні.

Розвиток ідеї співвиробництва публічних послуг перетворює громадян виключно з споживачів публічних послуг частково й у їх виробників. Таким чином відмінність між наданням публічних послуг та їх споживанням – чи між експертами та клієнтами – розмивається¹⁵. Наприклад, громадяни можуть почати планувати своє перебування в установах охорони здоров'я, та обговорювати можливі варіанти разом з медиками¹⁶.

Очевидно, що такий підхід вимагає більшої ініціативи від громадян, оскільки таким чином громадяни стають активними учасниками, а не пасивними об'єктами управлінських процесів. Він вписується у загальну тенденцію переходу державного управління від моделі державно-центристської системи надання послуг до мереживного партнерства, що проявляється в оринковленні (маркетизації) публічного управління, укладанні контрактів з приватними акторами щодо надання деяких публічних послуг. Так, у США партнерство включає органи місцевого самоврядування та представників неурядових організацій, представлених підприємцями та пересічними громадянами, що безпосередньо пов'язують громадянське суспільство та державні програми¹⁷.

Отже, завдяки популяризації механізмів прямої участі громадян, використанню переваг інформаційно-комунікаційних технологій та впровадженню урядування та мереж в управлінській процес стала можливою поява концепції громадянина як співвиробника публічних послуг.

1. *Bellamy C. Governing in the information age* / C. Bellamy, J. Taylor. – Maidenhead: Open University Press, 1998. 2. *Citizens as partners: Information, consultation and public participation in policy-making*. – Paris: OECD, 2001. 3. *Your Voice in Europe* / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/yourvoice>. 4. *Roberts N. Public deliberation in an age of direct citizen participation* / N. Roberts // *American Review of Public Administration*. 2004. – Vol. 34. – №4. – P. 323-324. 5. *Magnette P. European governance and civic participation: Beyond elitist citizenship?* / P. Magnette // *Political Studies*. – 2003. – Vol. 51. – № 1. – P. 149-150. 6. *Marinetti M. Who wants to be an active citizen? The politics and practice of community involvement* / M. Marinetti // *Sociology*. – 2003. – Vol. 37. – №1. – P. 111. 7. *Brannan T. Active citizenship and effective public services and programmes: How can we know what really works?* / T. Brannan, P. John, G. Stoker // *Urban Studies*. – 2006. – Vol. 43. – № 5/6. – P. 993-1008. 8. *Fischer F. Participatory governance as deliberative empowerment. The cultural politics of discursive space* / F. Fischer // *American Review of Public Administration*. – 2006. – Vol. 36. – №1. – P. 22. 9. *Miller P. Governing the present. Administering economic, social and personal life* / P. Miller, N. Rose. – Cambridge: Polity, 2008. – P. 92. 10. *Fairclough N. New labour, new language?* / Fairclough N. – L.: Routledge, 2000. – P. 37-38. 11. *Bevir M. New labour. A critique* / Bevir M. – L.: Routledge, 2005. – P. 75. 12. *House of Commons. Local Government Act*. – L.: The Stationery Office, 1999. 13. *La Commission nationale du debat public* / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.debatpublic.fr/>. 14. *Saurugger S. Democratic «misfit»? Conceptions of civil society participation in France and the European Union* / S. Saurugger // *Political Studies*. – 2007. – Vol. 55. – № 2. – P. 393. 15. *Alford J. Engaging public sector clients: From service-delivery to co-production* / Alford J. – L.: Palgrave Macmillan, 2009. 16. *Martin G. «Ordinary people only»: Knowledge, representativeness, and the publics of public participation in*

healthcare / G. Martin // *Sociology of Health & Illness*. – 2008. – Vol. 30. – № 1. – P. 35-54.
17. Kettl D. The transformation of governance. Public administration for twenty-first century America / Kettl D. – Baltimore, MD: The Johns Hopkins University Press, 2002. – P. 134.

УДК 321.01

Л. П. МАКАРЕНКО

ЗНАЧЕННЯ КОМУНІКАЦІЇ В ПРОЦЕСІ ДЕМОКРАТИЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ

В публікації досліджується роль політичної комунікації в процесі демократичних перетворень політичної системи. Розв'язання політичної кризи, свідками якої ми є, вимагає зважених, якісних, взаємоузгоджених управлінських рішень. Такі, можливі лише на основі докорінних змін характеру комунікативних зв'язків влади і суспільства. Можна виділити декілька принципових моментів, які потребують вдосконалення в сфері взаємодії політичної системи з «навколишнім середовищем»: забезпечення відкритості та прозорості управлінських процесів, формування нормативно-правової бази взаємодії громадян з органами влади, забезпечення моніторингу і зовнішньої підзвітності. Крім проблеми збільшення участі громадськості у виробленні та прийнятті політичних рішень, актуальності набуває і забезпечення ефективної комунікації всередині політичної системи, між різними політичними інститутами та органами державної влади.

Ключові слова: політична система, демократія, політична комунікація, комунікативні технології, кризова комунікація, повідомлення, політична свідомість.

Макаренко Л.П. Значение коммуникации в процессе демократических преобразований политической системы

В публикации исследуется роль политической коммуникации в процессе демократических преобразований политической системы. Разрешения политического кризиса, свидетелями которого мы являемся, требует взвешенных, качественных, взаимосогласованных управленческих решений. Таковы, возможны только на основе коренных изменений характера комунікативных связей власти и общества. Можно выделить несколько принципиальных моментов, которые нуждаются в совершенствовании в сфере взаимодействия политической системы с «окружающей средой»: обеспечение открытости и прозрачности управленческих процессов, формирование нормативно-правовой базы взаимодействия граждан с органами власти, обеспечение мониторинга и внешней подотчетности. Кроме проблемы увеличения участия общественности в выработке и принятии политических решений, актуальность приобретает и обеспечения эффективной коммуникации внутри политической системы, между различными политическими институтами и органами государственной власти.

Ключевые слова: политическая система, демократия, политическая коммуникация, комунікативные технологии, кризисная коммуникация, сообщение, политическое сознание.

Makarenko Liliya. Importance of communication during democratic reforms of the political system

This publication examines the role of political communication in the process of democratic transformation of the political system. The solution of the political crisis, which we are wit-

© МАКАРЕНКО Лілія Петрівна – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри суспільних і політичних наук ДВНЗ «Київський університет управління і підприємництва»